

DE NEDERLANDSCHE LEEUW

MAANDBLAAD VAN HET

Koninklijk Nederlandsch Genootschap voor Geslacht- en Wapenkunde.

Dit blad verschijnt aan het begin van iedere maand en wordt aan alle leden van het Genootschap toegezonden.

Bijdragen en correspondentie, bestemd voor het Maandblad, gelieve men te richten tot de Hoofdredacteur MR. W. W. VAN VALKENBURG, „Nijenstede”, Backershaegelaan 70, Wassenaar.

De jaarlijkse contributie (abonnement) ad f 15,— gelieve men steeds voor 1 Maart te voldoen door storting op rekening no. 20910 van de Penningmeester.

Correspondentie, bestemd voor het Bestuur, gelieve men te richten tot de Secretaris IR. C. M. R. DAVIDSON, Jacob de Graefflaan 17, 's-Gravenhage.

Alle overige correspondentie (niet bestemd voor Bestuur of Redactie), zomede opgaven van adresverandering, te richten aan het Bureau van het Genootschap, Bloijenburg 5, 's-Gravenhage.

De redactie van het Maandblad wijst er nadrukkelijk op, dat zij niet aansprakelijk is voor de strekking of de inhoud der ondertekende stukken.

Nº. 1

LXXIe Jaargang

Januari 1954

Om de waarschijnlijkheid van de oude voorstelling aan te tonen, haalt de heer Beelaerts een oorkonde aan van 1331 betreffende het patronaatsrecht van de kerk te Mülheim. In deze acte, gedrukt bij Schubert N. 96, lezen wij: „So spreke wy also, wente de kirke to Molhem de up eigene steyt des Aldenhoves to Molhem deme henn van Lymborg und symne neven heren Johan henn van Lymborg angeervet is van iren vader und van iren alden vader, und de alde greve Diederich van Lymborg den hoff to Molhem und de kerke wesselde umbe de kirke to Lutteken Dorpmunde und umbe den teenden te Herbede und umbe ander gut weder greven Aloff van de Marke, dess syn alde erve was. — Hieruit lees ik in de eerste plaats, schrijft de heer Beelaerts, dat de gemeenschappelike stamvader de oude graaf Dirk was. Dit is ongetwijfeld de graaf Dirk, die in 1297 „(lees 1299)" overleed. Voorts lees ik hieruit, dat de niet genoemde heer van Limburg, die echter in 1342 uitdrukkelijk greve Diederich van Lymburg heet, staat in de plaats van zijn vader en heer Johan in die van zijn grootvader. Hier acht ik dus de representatie ingevoerd, doch op een wijze, die doet vermoeden, dat dit geen oorspronkelijk landrecht is. In ieder geval mag vastgesteld worden het uitzonderlijk feit, dat een jonger zoon (Everhard) reeds vertegenwoordigd wordt door zijn kleinzoon (heer Johan), terwijl de vooroverleden oudste zoon (Johan), nog vertegenwoordigd wordt door zijn zoon (graaf Dirk)". De heer Beelaerts acht deze representatie uitzonderlijk en onwaarschijnlijk. Ik zou het tegendeel willen beweren, want Everhard's zoon Diederich, genaamd Snycke, was in 1331 niet meer in leven. Het is dus niet vreemd, dat Everhard hier door zijn kleinzoon, heer Johan, wordt vertegenwoordigd.

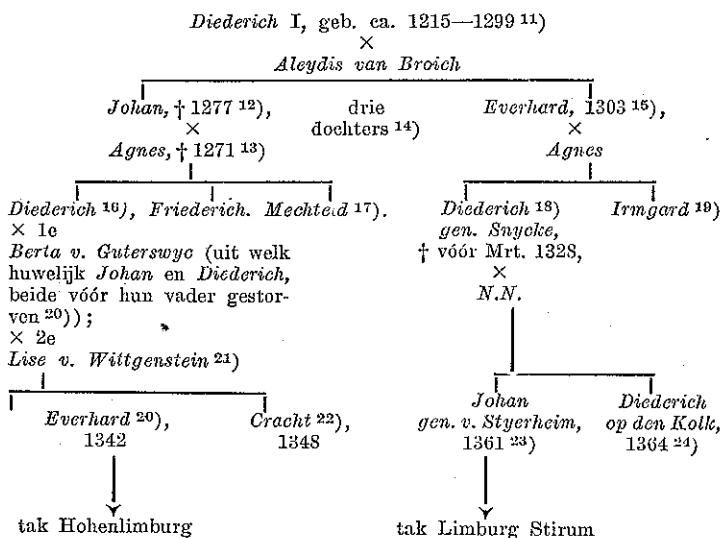
Op 24 Januari 1342 werd een overeenkomst gesloten door vertegenwoordigers van de beide linies *Hohenlimburg* en *Limburg Stirum* over het recht om de pastoor van de kerk te Mülheim aan te wijzen, bij toerbeurten. De beide oorkonden, die daarop betrekking hebben, welke dezelfde datum dragen en gelijk van inhoud zijn, zijn bewaard. In de ene verklaren graaf Diederich van Limburg en Everhard zijn eerstgeboren zoon, dat zij deze overeenkomst hebben aangegaan met heer Johan, ridder, en Diederich zijn broeder „unsem lieven neven" (Schubert N. 102), in de tweede verklaren Johan van Limburg, ridder, en Diederic zijn broeder, dat zij hetzelfde zijn overeengekomen met „onsen oom" ¹⁰⁾ graaf Diederich van Limburg en heer Everhard, ridder, zijn eerstgeboren zoon. Deze laatste oorkonde, die gedrukt is bij Kremer XXIX, eindigt aldus: „so hebbe wi unser twyer ingesiegele gehangen an disse tegewortegen openen brieff. De is gegeben tzo Styerem, d a r w i w o n e t, des Dunredages vor sunte Agneten dage, also men tellet ende scrivet na Godes geboert 1342."

Het wil mij voorkomen, dat het betoog van de heer Beelaerts door de inhoud van deze beide laatste oorkonden afdoende weerlegd wordt.

Ten overvloede kan nog worden gewezen op de oorkonde van 6 November 1348 (Lacomblet III 463), waarin Diederich graaf te Lymburg, Craycht, zijn zoon, ridder, Diederich, zijn kleinzoon; Johan van Lymburg, ridder, genaamd van Styerheim, Diederich, zijn zoon; en Burchard van Broich en Diederich zijn oudste zoon met graaf Gerhard van Berg en

¹⁰⁾ Indien in de streek, waarin Mülheim ligt, het geen gebruikelijk was om vaders neef o o m te noemen, zou dit er op wijzen, dat Diederich genaamd Snycke gehuwd was met een zuster van een der beide gemalinnen van graaf Diederich, hetzij van Berte de Guterswyc, hetzij van Lise gravin van Wittgenstein, maar een bewijs voor deze veronderstelling heb ik niet gevonden.

Ravensberg een eeuwig verbond sluiten om deze tegen iedere vijand hulp te verlenen. Aan dit stuk hangen vier zegels, (beschreven bij Schubert N. 108), waarvan dat van graaf Diederich een schild vertoont „mit nach rechtsgewendetem aufrechten Löwen; Umschrift: S' THEODERIC . COMES DE LÝBURG; dat van *Johan van Lymburg*: Schild mit gefüllter Rose; Umschrift (z.T. abgebrockelt): S' JOHAN – LINBORCH."

Nog eens Van Merlen en Van Merler,

door A. VAN DER MAREL.

Hoofdstuk I: De Merula's.

In dit Maandblad (1952), kol. 290 e.v., komt een artikel voor van de Heer W. Wijnaendts van Resandt over „Van Merlen en Van Merler", dat mij interesseerde, omdat ik enige studie van dit onderwerp heb gemaakt. Daardoor is het mij mogelijk aanvullingen te geven op het werk van genoemde schrijver.

De Heer Wijnaendts behandelt twee geslachten, welke voorheen ten onrechte werden verondersteld één te zijn, n.l. het Brielse geslacht *Merula*, hetgeen een latinisering is van *Van Maerle*, *Van Me(e)le(n)*, enz. en het geslacht *Merlair* of *Van Merlen* (of *Merler*) uit Grave.

Over de *Merula*'s kan ik beknopt zijn, omdat de Heer Wijnaendts deze uitvoerig behandelt aan de hand der bestaande literatuur over hen. *Hubertus Merula*, die zich met

¹¹⁾ laatstelijk vermeld 30 Januari 1299; W.U.B. VII. 2513.

¹²⁾ W.U.B. VII. 1631.

¹³⁾ W.U.B. VII. 1384.

¹⁴⁾ Sophia, Elysabet, Alheydis, vermeld in het jaar 1253; W.U.B. VII, 785.

¹⁵⁾ laatstelijk vermeld 13 Augustus 1303; Versl. en Meded. Oud-Vaderl. Recht III (1898), p. 616—618.

¹⁶⁾ laatstelijk vermeld 12 Maart 1350; Dortmund U.B. I. 662.

¹⁷⁾ vermeld in W.U.B. VII Nachträge 1671a.

¹⁸⁾ overleden vóór 22 Maart 1328; Schubert No. 92.

¹⁹⁾ vermeld in W.U.B. VII. 2195.

²⁰⁾ 24 Januari 1342; Schubert No. 102.

²¹⁾ Möller. Stammtafeln: „Die zweite Gattin liess Lise (Lacomblet III. 272) und war nach einer Quad'schen Ahnenprobe aus dem Anfang des 15. Jahrhunderts eine Gräfin van Wittgenstein (Herold. 1883, S. 92)“.

²²⁾ 6 November 1348; Lacomblet III. 463.

²³⁾ laatstelijk vermeld 16 Maart 1361; Dortmund U.B. I. 760.

²⁴⁾ 17 Maart 1364; Schubert No. 122. Aldaar het laatst vermeld.

letterkundige studiën bezig hield en in 1529 in 's-Hertogenbosch overleed, zal wel ongehuwd geweest zijn, anders zou het tegendeel wel gebleken zijn uit de „Arbor” van de hand van Prof. *Paulus Merula*¹). Genealogen uit de 19de eeuw hebben gefantaseerd over nakomelingen van hem, die in Frankrijk zouden hebben gewoond, doch alle grond voor deze bewering ontbreekt. Er wonen en woonden vele *de de Merle*'s in dat land, o.a. een adellijk geslacht van die naam met de titels comte en vicomte (vgl. *Annuaire de la noblesse de France*, 1935, blz. 341), doch deze geslachten zijn voor zover mij bekend zuiver Franse geslachten, die uit België noch Holland stamden.

Katharina Merula, de zuster van *Engel*, *Paulus* en *Hubertus Merula*, is blijkens de Merula-literatuur tweemaal gehuwd geweest, 1° met *Dirk Dirksz.*, bij wie ze twee kinderen had, nl. *Lijsbeth Dirx*, tr. *Bartout Jansz.*, en *Cornelis Dirx*; 2° met *Laurentius*, bij wie zij een zoon *Johannes Laurentius* had. (Vgl. testament *Angelus Merula*).

Van twee zusters van Prof. *Paulus Merula* ben ik nog het een en ander te weten gekomen uit een acte van 13 Maart 1668 uit het protocol van notaris A. van Adrichem te 's-Graavenhage (deel 316, fol. 383). Dit stuk, dat een erfeniskwestie behandelt, is een ware goudmijn van genealogische Merula-gegevens, welke hier volgen, doch eerst iets uit een andere bron.

Agatha Willemsdr. Merula was gehuwd met *Richard Walen*, Secretaris van de Admiraliteit van Zuid-Holland. In „de Nederlandsche Leeuw” van 1910 vindt men omtrent dit echtpaar:

23-4-1600. Procuratie van *Paulus Merula*, Professor der Historien in d'Universiteit, Leiden. Hij geeft procuratie als oppervoogd over twee „onbejaerde” weeskinderen van *Aechtgen Merula*, „sijn zustere geteelt” bij *Richard Walen*, secretaris der admiraliteit in Z.-H., beide zaliger.

Eén dezer „onbejaerde” weeskinderen, nl. *Jacoba Walen*, was blijkens de acte van 1668 in 1661 gestorven en bij de verdeling van haar erfenis had men met *Justina Merula Paulusdr.*, die gehuwd was met *Johannes Petrou*, oud-burgemeester van Rostock, geen rekening gehouden, aannemende dat dit echtpaar allang overleden was. Blijkbaar was men dit in Rostock te weten gekomen en hadden de Petrousen *Wilhelmus Junius*, doctor in de rechten te Wageningen, hun neef die een zoon was van *Jacoba Paulusdr. Merula* en *Adrianus Junius* (Rector van de Latijnse school te Amsterdam), gemachtigd hun aandeel in bovenbedoelde erfenis, ten bedrage van 1385 carolus guldens, alsnog van de andere erfgenamen terug te vorderen. Dit gelukte blijkbaar. Het stuk is o.m. ondertekend door *Paulus Junius*, rector van het gymnasium te

¹ De Heer Wijnaendts van Resandt neemt in Ned. Leeuw LXIX, kolom 296, *Hubertus Merula* een com van Prof. *Paulus Merula*. Dit moet zijn oud-oom, want *Hubertus* was een broeder van zijn grootvader ook *Paulus Merula* geheten. Behalve diens afstammelingen wordt iets vermeld over de nazaten van *Katharina Merula*, oud-tante van Prof. *Merula*.

² In het bekende werk van Mr. Bloys van Treslong Prins over de grafzerken in de provincie Z.-Holland vindt men onder Gouda: no. 37: Hier is begraven Es. *Paulus Merula van Abbesteegh* sterf den 24 December 1653 en

Joffrouw Jacoba de Laet sijn huysvrouw sterf den 6 October 1644. C. G. Smient. (Twee wapens uitgekapt). 1660.

In het trouwboek van de Waalse kerk te Gouda komt voor:

Ondertr. Sr. *Paul Merula d'Abbsteegh*

fils du Sr. *Bartholt d'Abbsteegh*.

receveur des convoyes et licences de Gouda,

natif de Leyde et

Madame *Jacoba de Laet* fille de Sr. *Jean de Laet*.

getr. Leiden 6 Juli 1643.

Leiden, en *Cornelis Junius*, klaarblijkelijk broeders van genoemde Dr. *Wilhelmus Junius*.

Dan is er in dit stuk melding gemaakt van *Elisabeth Merula* (jongste zuster van Prof. *Paulus Merula*), die gehuwd was met *Baerthout of Bartholt van Abbesteegh*, ontvanger der licentien en convoyen te Gouda. Dit echtpaar had zoals uit de acte blijkt 3 dochters. Er was ook een zoon geweest, doch dit weet ik uit andere bronnen. Deze zoon was Ds. *Paulus Merula van Abbesteeg*, die blijkens zijn grafsteen in de kerk te Gouda aldaar overleed in December 1653²). Hij was te Leiden op 6 Juli 1643 gehuwd met *Jacoba de Laet Jansdr.*, geb. van Leiden, overleden te Gouda 6 October 1644. Zij hadden een zoon *Bartholdus van Abbesteeg*. Zijn geboorte heeft vermoedelijk zijn moeder het leven gekost, want op zijn grafsteen te Dordrecht staat, dat hij 24 Dec. 1658 overleed, oud 14 jaren, dus geb. 1644³).

Nu de 3 dochters van *Barthold van Abbesteegh*:

Jacoba, leeft nog in 1668, wed^e van *Servaes du Bois*.

Agatha, gehuwd met Doctor *Aga Ottens Patinga*, beiden overleden vóór 1668.

Maria, 1609—2 Jan. 1663, gehuwd met capitein *Servaas van Hoogeveen*, brouwer te Dordrecht (1605—31 Jan. 1667³). Voor hem kwam als erfgenaam op zijn broeder *Aalert van Hoogeveen*, ook brouwer in Dordrecht, die nog leefde in 1668. *Maria* en haar echtgenoot liggen in hetzelfde graf nr. 61 te Dordrecht als hun neefje *Bartholdus van Abbesteeg*. Het kind woonde na de dood van zijn vader bij zijn kinderloze oom en tante *van Hoogeveen*. De zerk met opschrift is nog aanwezig.

In 1668 waren de nog in leven zijnde afstammelingen van *Willem Merula* (de vader van Prof. *Paulus Merula*) dus:

- a. *Justina Paulusdr. Merula* (en haar echtgenoot *Johannes Petrou*);
- b. de drie gebroeders *Junius*, zonen van *Jacoba Merula Paulusdr.* en *Adrianus Junius*.
- c. *Jacoba van Abbesteegh*, dochter van *Elisabeth Willemsdr. Merula* en *Bartholt van Abbesteegh*.

Merkwaardig is, dat onder het stuk ook nog de handtekening voorkomt van een zekere *Johannes Laurentius*, vermoedelijk een afstammeling van *Johannes Laurentius*, zoon van *Catherina Merula*, de zuster van *Angelus*, *Paulus* en *Hubertus Merula*.

Voorts noemt de Heer Wijnaendts 9 kinderen van Prof. *Paulus Merula* en *Judith Buys Gryphius*, zulks aan de hand van de „Arbor” uit de „Historia tragica”. Daar dit boekje echter van 1604 dateert en genoemde Professor eerst in 1607 overleed, is de mogelijkheid niet uitgesloten, dat het negental tussen de jaren 1604 en 1607 nog vermeerderd is. Dat zulks inderdaad het geval is, blijkt uit Merula's levensbeschrijving door Clingius in Merula's „Tijdt-Thresoor” te Leiden uitgegeven in 1614, waar men op blz. 792 vermeld vindt, dat er nog een dochertje *Wilhelmina* bijgekomen was. *Paulus Merula* liet derhalve niet 5 doch 6 kinderen na (vier van de 10 waren jong gestorven). Genoemde Clingius vermeldt nog over *Bartholemeus Merula*, dat hij in Rostock studeerde, dat hij zeer vlug was en op zijn 9de jaar reeds Latijn sprak.

Van *Justina* weten wij reeds, dat zij met *Johannes Petrou* gehuwd was en in 1668 nog in leven was.

³ Mr. Bloys van Treslong Prins vermeldt onder Dordrecht:

nr. 61. „Hier leydt begraven *Bartholdus van Abbesteegh* soón van de Heer lesentmeester *Poulus van Abbesteegh* van de Gouda oud 14 jaer sterf den 24 December 1658. (wapens uitgekapt).”

Voorts vindt men op de zerk vermeld dat daar begraven werden „capteyn *Servaes van Hoogeveen*”, overleden 31-1-1667, oud 62 jaren, en zijn vrouw *Maria van Abbesteegh*, overleden 2-1-1663, oud 54 jaren.

Jacoba Paulusdr. Merula huwde met Adrianus Junius, rector der Latijnse school te Amsterdam (vgl. ook het boek van Dr. I. M. J. Hoog „De verantwoording van Angelus Merula, 1897, Inleiding, blz. VIII, 2e alinea).

Uit de acte van 1668 blijkt eveneens nogmaals, dat *Paulus Merula's* zonen *Willem*, *Bartholemeus* en *Jacobus* toen dood waren en niet gerepresenteerd werden door nakomelingen. Ook van het jongste kind *Wilhelmine* wordt nergens meer gerept.

Willem Paulusz. Merula, de oudste zoon van de Professor, werd in 1602 als litt. student ingeschreven. Hij haalde zich het ongenoegen der Leidse curatoren op de hals, omdat hij zich aan blasphemie had schuldig gemaakt. Over dit conflict schrijft Dr. G. D. J. Schotel op blz. 13 van zijn boek van 1875 over „De Academie te Leiden". Vermoedelijk heeft hij zijn studie moeten staken. In 1612 werd hij opnieuw en wel als medisch student ingeschreven.

Uit dezelfde bron weet ik, dat de weduwe van de professor een soort studentenpension te Leiden hield om te voorzien in haar onderhoud en dat van haar talrijk gezin.

Iets aardigs vond ik over de beroemde *Paulus Merula* in „De Geschiedenis der Nederlandsche Letterkunde" door Prof. Dr. G. Kalff, deel III, blz. 554—555, dat ik hier moge aanhalen:

„Hoe die ernst alle levensverhoudingen beheerscht, blijkt misschien nergens duidelijker dan uit den brief, die een 31-jarig Leidsch Professor, *Paulus Merula*, in den jare 1589 schreef aan zijne „alderliefste, zeer weerde toecomende *Huysvrouwe*". Is deze jonge man verloofd?

Ja zeker, daarom behandelt hij de wederzijdsche verplichtingen, die een paar getrouwde mensen van weerszijden in acht hebben te nemen; immers alleen indien zij die verplichtingen nakomen, zullen zij te zamen een „heylich ende tuchtig leven" kuanen leiden. Hij heeft zijn aanstaande vrouw „van harten lief", hij draagt haar „een uytneemende affectie" toe doch — „ten eerste omme Godts wille en ten anderen om uwe persone selve". Hij wekt haar op te bedenken, dat hun tijd hier beneden kort is, plotseling kunnen zij worden opgeroepen en „alsdan soude het ons wezen (mijn uytverkorenheit) een grooten hertzweer dat wij malcander moetwillens wreet, koudt ende sturys geweest hadden". Aan het slot van den brief eerst durft de wereldsche minne zich even vertoonen in den wensch, vóór haar of tegelijk met haar te mogen sterven, want alleen achterblíjven zou hem „een eeuwigh duyrent torment" zijn." De brief van *Paulus Merula* vond Dr. Kalff in de „Kronyk van het Hist. Genootschap", Jg. 1848, blz. 78-83.

Judith Buys Gryphius overleefde haar echtgenoot, die in 1607 overleed op 49-jarige leeftijd. Zijn bovenvermelde wens is dus verhoord. Dit vroegtijdige einde is hoogst waarschijnlijk het gevolg geweest van overmatige arbeid. Hij stierf te Rostock ten huize van zijn zwager *Johannes Albertus Buys Gryphius*, alwaar hij logeerde voor herstel van zijn miltziekte, welke reeds geruime tijd zijn gezondheid ondermijnde. Deze zwager was te Rostock secretaris van de Raad en was daar zeer gezien. Ook *Merula's* zoon *Bartholomeus*, die in Rostock studeerde, woonde aldaar ten huize van zijn oom.

Daar de Leidse hoogleraren in die tijd een salaris hadden van f 200.— tot f 400.—, is het zeer verstaanbaar, dat ondanks het grote verschil in geldswaarde in vergelijking met thans, dit honorarium geheel onvoldoende was en dat — zoals Schotel in zijn meergenoemd boek op blz. 230 ons vertelt — *Merula* en enige van zijn collega's daarom genoodzaakt waren studenten te houden en zich door hen geld bij promoties of publieke disputen in de hand te laten stoppen.

Tot zover mijn aanvullingen op het relaas van de Heer Wijnaendts van Resandt over de *Merula's* of *Van Maerle's*. In een tweede hoofdstuk zal ik een onbekende tak van het Graafse geslacht *Van Merle* (*Merler*) behandelen, die onder de naam *van Maerle* in de 17de eeuw te 's-Gravenhage woonde en in de 18de eeuw in Delft en Lisse en bovendien zal ik in een 3de hoofdstuk schrijven over de Amsterdamse juwelier *Hans van Maerle* en zijn nageslacht. Deze was een zoon van de uit Grave naar Antwerpen vertrokken *Dirck van Merle*, procureur aldaar, zodat het niet geheel juist is wat de Heer Wijnaendts in kolom 296 zijn artikel schrijft, dat de afstammelingen van *Dirck van Merle* gedurende 6 generaties in Antwerpen bleven wonen. Dit geldt wel voor het merendeel, doch niet voor allen.

(Wordt vervolgd.)

Samuel Chappuzeau, leermeeester van Prins Willem III, en enkele van zijn Nederlandse afstammelingen,

door DR. W. GAADE.

I.

Prins Willem III te Leiden.

Uit de geschiedenisboeken herinneren wij ons, welk een precaire verhouding er in de vijftiger jaren der 17de eeuw bestond tussen Johan de Witt en de Staten van Holland enerzijds, en de jonge Prins Willem en de volkswil anderzijds. Hoe vertrouwd is voor de huidige generatie het beeld van een situatie waarin elke openbare uiting ten gunste van het Oranjehuis verboden is — hebben wij in de jaren 1940—1945 niet dikwijls teruggedacht aan vorige episoden uit onze geschiedenis, waarin eveneens het Oranjehuis aanslagen op zijn desondanks niet te verwoesten populariteit te verduren had? Wellicht hebben wij toen teruggedacht aan het dramatische jaar 1795, wellicht ook aan de jonge jaren van de latere Koning-Stadhouder Willem III, aan diens voortdurende stille strijd met zijn grote tegenspeler Johan de Witt. En al moge laatstgenoemde met meer glorie de vaderlandse geschiedenis ingegaan zijn dan de latere tegenstanders van Oranje — één aspect hadden zij gemeen: hun opportunistisch negatieve houding tegenover het Oranjehuis.

Tegenwicht tegen de politiek van Johan de Witt waren de vele demonstraties ten gunste van de Prins, reeds in zijn prille jeugd. Vooral in 's-Gravenhage gaf dit tot hevige spanningen aanleiding, en dit was dan ook voor Johan de Witt een reden, de jonge prins in 1659, dus op zijn 9de jaar, aan de Haagse sfeer te onttrekken en hem naar de Leidse Universiteit te zenden, zogenoemd om meer gereeld onderwijs te ontvangen dan hij tot dusver genoten had, maar in werkelijkheid omdat de steeds groeiende populariteit van de jonge Oranjetelg in 's-Gravenhage hem en de Staten van Holland een doorn in het oog was.

Het besluit om de prins naar Leiden te zenden, was reeds in het voorjaar van 1659 genomen, maar eerst in November uitgevoerd. Ten slotte vrij plotseling, want op 3 Nov. kregen de Staten-Generaal er officieel kennis van (eind Oct. liep te Leiden nog slechts het gerucht), en reeds op 4 Nov. deed de prins zijn intocht te Leiden. De houding die hem meegegeven was, was als volgt samengesteld.

Gouverneur werd *Frederik van Nassau*, heer van Zuylensteyn, de natuurlijke zoon van *Frederik Hendrik*, dus een oom